

DOI 10.32626/2309-2254.2022-37.61–75
УДК 93/94 (091)

КОРОТКИЙ Олексій – магістр історії, асистент кафедри історії та філософії Бердянського державного педагогічного університету, вул. Північна 1В, кв. 26, м. Бердянськ, індекс 71100, Україна (davidmartinandreaskorelli@gmail.com)

ORCID 0000-0001-6267-3321

KOROTKY Oleksiy – master of history, assistant of the Department of History and Philosophy of the Berdyansk State Pedagogical University, 1B Pivnichna Street, 26, Berdyansk, index 71100, Ukraine (davidmartinandreaskorelli@gmail.com)

Бібліографічний опис статті: Короткий, О. (2022). Історико-демографічна характеристика ув'язнених Херсонської губернії в першій половині XIX ст. (за матеріалами діловодної документації). *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: історичні науки*, (37), 61–75.

ІСТОРИКО-ДЕМОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА УВ'ЯЗНЕНИХ ХЕРСОНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДІЛОВОДНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ)

Анотація. *Мета дослідження* – встановити чисельність та динаміку арештантів у тюрмах Херсонської губернії першої половини XIX ст., проаналізувати віковий і статевий розподіл арештантів, статевий розподіл, соціальне походження арештантів, розподіл арештантів на різні категорії в залежності від скоєних злочинів. **Методологія дослідження** спирається на принципи конкретно-історичного підходу або історизму. В дослідженні використано кількісні методи дослідження, історико-порівняльний метод, метод інтерпретації, загальнонаукові методи аналізу та синтезу. **Наукова новизна** полягає в тому, що дане дослідження є першою спробою сформувати цілісне уявлення про чисельність та склад арештантів Херсонської губернії в першій половині XIX ст., спираючись на статистичні дані з двох найбільших міст губернії – Одеси та Херсону. В роботі вперше проаналізовано розподіл арештантів Одеського тюремного замку за віком та скоєними правопорушеннями. Отримані дані порівняно з Херсонським тюремним замком, що дозволило виявити спільні для двох міст тенденції щодо складу ув'язнених та їх кількості. В свою чергу, ці результати було розглянуто в контексті всієї Південної України та інших українських губерній в складі Російської імперії. **Висновки.** Встановлено, що більшість в'язнів складали чоловіки, тоді як жінок була лише п'ята частина. Основу тюремного «населення» двох головних в'язниць херсонської губернії складали особи, ув'язнені за порушення системи локалізації населення та дрібні майнові злочини – крадіжка та шахрайство. Це було типовою ситуацією для Південної України, де населення міст швидко збільшувалося та притягувало до себе нових переселенців та позначалося на кількості арештантів. Порівняння ж з іншими українськими губерніями дозволило встановити, що в відношенні до кількості містян чисельність арештантів в Одесі та Херсоні не складала виключення щодо українських губерній.

Ключові слова: арештанти, тюремний замок, волоцюжництво, Херсонська губернія, Південна Україна.

HISTORICAL AND DEMOGRAPHIC CHARACTERISTICS OF PRISONERS OF KHERSON GOVERNANCE IN THE FIRST HALF OF THE 19th CENTURY (BASED ON CLERK DOCUMENTATION MATERIALS)

Abstract. *The purpose of the research is to establish the number and dynamics of prisoners in the prisons of the Kherson province in the first half of the 19th century, to analyze the age distribution of prisoners, gender distribution, social origin of prisoners, distribution of prisoners into different categories depending on the crimes committed. The research methodology is based on the principles of a concrete-historical approach or historicism. Quantitative research methods, historical-comparative method, interpretation method, general scientific methods of analysis and synthesis were used in the research. The scientific novelty of the study lies in the fact that this study is the first attempt to form a comprehensive picture of the number and composition of prisoners in the Kherson province in the first half of the 19th century, based on statistical data from the two largest cities of the province – Odesa and Kherson. For the first time, the study analyzed the distribution of inmates of the Odesa prison castle by age and crimes committed. The obtained data were compared with the Kherson prison castle, which made it possible to identify trends common to the two cities regarding the composition of prisoners and their number. In turn, these results were considered in the context of the entire Southern Ukraine and other Ukrainian provinces within the Russian Empire. Conclusions.* It was found that the majority of prisoners were men, while only a fifth were women. The basis of the prison “population” of the two main prisons of the Kherson province was made up of persons imprisoned for violating the population localization system and minor property crimes – theft and fraud. This was a typical situation for Southern Ukraine, where the population of cities was rapidly increasing and attracting new immigrants, which was reflected in the number of arrestees. A comparison with other Ukrainian provinces made it possible to establish that, in relation to the number of citizens, the number of detainees in Odesa and Kherson was not an exception to Ukrainian provinces.

Key words: prisoners, prison castle, vagrancy, Kherson province, Southern Ukraine.

Постановка проблеми. Історичні студії з використанням методів соціології для опису великих соціальних груп, станів уже давно здобули чільне місце в історичній науці. Проте, дослідження окремих спільнот, соціумів, які перебували на маргінесі суспільного буття поширилися в історичних дослідженнях відносно нещодавно в контексті «нової соціальної історії». Така ситуація характерна і для української історіографії.

Дослідження історії ув'язнення реформістського і ревізіоністського напрямів ХХ ст., які виділив відомий дослідник М. Ігнат'єв (Ігнат'єв, 1981), не надто приділяли увагу спільноті ув'язнених. В'язниця досліджувалася в контексті функціонування карного апарату держави, адміністративної системи, поступу гуманізму чи ж становлення дисциплінарних інститутів. Спільнота ув'язнених майже не була об'єктом історичних студій. Висвітлення цього аспекту історії ув'язнення є важливим для вивчення ув'язнення як практики, в'язниці як локусу соціальної дійсності.

Аналіз джерел та останні дослідження. Історико-демографічні дослідження спільноти ув'язнених ранньомодерної та модерної України в історіо-

графії наразі практично відсутні. Окремі відомості про чисельність та склад ув'язнених в тюрмах Південної України маємо в студіях П. Кравчука (Кравчук, 2014), про кількість хворих арештантів у тюрмах Таврійської губернії в дослідженнях А. Сібілевої (Сибилева, 2013), про динаміку чисельності в'язнів Одеського тюремного замку в дисертації Є. Юраша (Юраша, 2021). Якщо перші два автори звертали увагу на чисельність арештантів побіжно, або лише для висвітлення окремого аспекту тюремної дійсності періоду, то в останньому дослідженні поза увагою автора залишилось багато документів, здатних пролити світло на динаміку та чисельність ув'язнених в Одесі.

Щодо джерел, то у Державному архіві Одеської області в фонді Одеського міського комітету опіки над в'язницями знаходиться всього декілька документів, які дозволяють визначити кількість ув'язнених в Одесі в першій половині XIX ст. – це відомості, підготовлені до щорічних звітів Комітету. В архіві збереглися відомості 1838, 1840, 1842-1848 та 1851 рр. (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 8; ф. 361, оп. 1, спр. 21а; ф. 361, оп. 1, спр. 39; ф. 361, оп. 1, спр. 42; ф. 361, оп. 1, спр. 68; ф. 361, оп. 1, спр. 74; ф. 361, оп. 1, спр. 102; ф. 361, оп. 1, спр. 126; ф. 361, оп. 1, спр. 142). Доповнити та уточнити їх дозволяють загальноімперські Звіти про стан та діяльність Товариства піклувального про тюрми до 1849 (Отчетъ о дѣйствіяхъ..., 1835; Отчетъ о дѣйствіяхъ..., 1837; Краткій отчетъ..., 1839; Краткій отчетъ..., 1841; Отчетъ о положеніи..., 1843; Отчетъ о положеніи..., 1844; Отчетъ о положеніи..., 1845; Отчетъ о положеніи..., 1846; Отчетъ о положеніи..., 1847; Отчетъ о положеніи..., 1848; Отчетъ о положеніи..., 1849; Отчетъ о положеніи..., 1850), адже з 1850 р. у них почали публікувати виключно зведені результати щодо кількості ув'язнених у межах всієї імперії. В цих звітах ми знаходимо дані про кількість ув'язнених не тільки в Одесі, але й в Херсоні.

Мета статті – проаналізувати віковий і статевий склад ув'язнених, статевий розподіл, розподіл арештантів за категоріями в Херсонській губернії в першій половині XIX ст.

Виклад основного матеріалу. Дослідження складу «населення» в'язниць неодмінно має спиратися на використання кількісних методів. У застосуванні до історії XVIII-XIX ст. висновки, отримані на основі таких методів, завжди будуть мати значну частину припущення, що пояснюється відносністю обсягу доступних даних. Завдяки цим методам, ми можемо проаналізувати кількість та склад ув'язнених найбільших міст губернії. Що стосується даних з повітових в'язниць, то вони доступні лише з другої половини XIX ст., коли в губернії почали утворюватися повітові комітети Товариства.

Тюремна реформа в Російській імперії у першій половині XIX ст. починається зі створенням Санкт-Петербурзького Товариства піклувального про тюрми 1819 р. (Полное собрание законов Российской империи. Собрание первое. №27895). В 1820-х рр. відбулось утворення ряду губернських комітетів Товариства. В Херсонській губернії перший комітет було створено

1828 р. в Одесі (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 1а, арк. 3). Комітету було доручено піклування за всіма тюрмами губернії (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 1а, арк. 4), в яких на 1829 р. перебувало 3 244 в'язні (Держархів Одеської обл., ф. 1, оп. 200, спр. 103, арк. 1).

Кожного року Одеський комітет звітував про свою діяльність з покращення умов утримання, організацію дозвілля арештантів, ремонтні роботи в Одеському тюремному замку та надавав інформацію про витрачені кошти, благодійні внески та кількість арештантів, які перебували під опікою комітету. В матеріалах до звітів Комітету можна знайти також дані про загальну кількість арештантів в Одеському тюремному замку та при поліцейських частинах, кількість пересильних арештантів, статевий та віковий розподіл ув'язнених, скоєні ними злочини.

Статевий розподіл ув'язнених ми розглянемо на прикладі в'язнів Одеського тюремного замку та поліцейських кордегардій. Дані свідчать, що більшість злочинців склали чоловіки 78,3% проти 21,7% жінок (див. *табл. 1*). У 1841 р. загальне жіноче населення міста складало 33 359 осіб (43,4%) (Новоросійській Календарь..., 1841, с. 361). Така частка жінок в тюрмах була дещо вищою за середній показник в державі – 15,7% в 1838 р., 15,5% в 1840 р. (Краткій отчетъ..., 1838, с. 4; Краткій отчетъ..., 1840, с. 5).

За винятком 1843 і 1845 рр. ми можемо спостерігати поступове збільшення частки жінок у середовищі в'язнів Одеси, однак це збільшення відбувалось, як і в випадку з чоловіками, за рахунок ув'язнених при поліції за підозрою в нетяжких злочинах. Серед категорій в'язнів, які утримувалися при поліцейських частинах найбільшу частку склали затримані за волоцюжництво, крадіжки, пияцтво, нехтування комендантською годиною. Зокрема, в 1848 р. при поліції за рік утримувалося 1382 жінки за «пізні ходіння по місту», що складає 38% від загальної кількості ув'язнених у цей рік (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 126, арк. 26–27).

Таблиця 1.

Статевий розподіл арештантів в Одесі в 1838-1851 рр.
(за матеріалами Держархіву Одеської обл.)

Стать		1838 р.	1842 р.	1843 р.	1845 р.	1847 р.	1848 р.	1851 р.	Всього
Жінки	замок	448	253	289	514	524	397	413	14690
	поліція		1820	1006	714	1463	3212	3637	
	Разом	448	2073	1295	1228	1987	3609	4050	
Чоловіки	замок	4624	2399	1743	2327	2555	2041	2526	52906
	поліція		5407	5185	3615	4810	8399	7275	
	Разом	4624	7806	6928	5942	7365	10440	9801	
Всього		5072	9879	8223	7170	9352	14049	13851	67596

Дані про віковий розподіл в'язнів є надзвичайно обмеженими. На основі матеріалів до звітів Одеського піклувального комітету ми можемо диференціювати їх за віком лише на дві категорії – повнолітні, малолітні та грудні (див. *табл. 2*). Останні перебували в тюремних замках з двох причин: за зло-

чини або при своїх ув'язнених батьках. Діти, які перебували при своїх батьках отримували половину від кормових грошей (ПСЗРИ, Собр. 1, №29046), а малолітні, що перебували в тюрмах за певні злочини, мали утримуватися окремо від «закоренілих злочинців» (ПСЗРИ, Собр. 2. №1691). У звітах Комітету не уточняється кількість малолітніх злочинців та скоєні ними злочини. Винятком є звіт 1851 р., де вказується, що при тюремному замку та поліції за скоєні злочини перебувало 258 неповнолітніх (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 142, арк. 22).

Таблиця 2.

*Малолітні та грудні в тюремному замку Одеси
(за матеріалами Держархіву Одеської обл.)*

Роки	1838	1842	1843	1845	1847	1848	1851	Всього
Малолітні та грудні	дані відсутні	57	78	70	91	дані відсутні	337	633
У відношенні до кількості в'язнів		1 на 190	1 на 105	1 на 102	1 на 103		1 на 41	1 на 107

Соціальне походження арештантів, на жаль, в проаналізованих звітах не вказувалося. В фонді Головного статистичного комітету Новоросійського краю Державного архіву Одеської області, на документи якого покликається одне з перших досліджень злочинності в Херсонській губернії – дослідження Ф. Захарієвича 1853 р. (Захарієвич, 1853) – наразі теж відсутні документи, які б могли пролити світло на це питання. Певне уявлення про найбільш криміногенні соціальні групи можемо отримати з вторинного джерела, яким є опис Одеського градоначальника А. Скальковського (Скальковский, 1846, с. 426–428). Проаналізувавши кількість скоєних вбивств та крадіжок у 1843–1844 рр. автор зробив висновок про те, що «горизонт розпусти та злочинності ще невеликий», а більшу кількість злочинів скоює «одеське робоче населення» та військові (Скальковский, 1846, с. 427).

«Медико-топографічний опис міста Одеси» А. Ієниша (Ієниш, 1843) насичений більш інформативним матеріалом. За цим описом у 1843 р. в Одесі було проведено дізнання відносно 95 злочинів, з яких 3 скоєні дворянами, 45 міщанами (47,4%), 1 волицюгою, 7 солдатами (7,4%), 1 іноземцем та 34 поміщицькими селянами (35,8%) (Ієниш, 1843, с. 98). Таким чином, найбільш криміногенним елементом у місті були поміщицькі селяни, частка яких складала в 1843 р. всього 0,5% населення міста, тоді як міщан було 63,8%, а військових – 8,3% (Ієниш, 1843, с. 96–97).

Щодо останніх, то певне уявлення про їх частку в середовищі арештантів Одеського градоначальства можна відтворити на основі таких категорій арештантів у звітах Одеського піклувального комітету як: «Військового відомства за втечі та крадіжки», «Військового відомства, чії злочини невідомі», «Втеча з військової служби». За 1842–1851 рр. в'язнів, зарахованих до цих категорій, налічується 1548, що складає 2,5% від їх загальної кількості, або

3,2% від загальної кількості ув'язнених чоловіків. Однак, це, звісно, не вичерпує кількості військових у структурі ув'язнених градоначальства.

При аналізі категорій в'язнів, які утримувалися в Одеському та Херсонському тюремних замках слід враховувати, що кількість ув'язнених за ті чи інші правопорушення залежала не тільки від стану злочинності в регіоні, але й від активності роботи поліції. Варто також зазначити, що номенклатура злочинів не була сталою і дещо відрізняється між загальноімперськими звітами до і після 1836 р. Незначних змін зазнавала і форма обліку даних у звітах Одеського піклувального про тюрми комітету. До того ж, не варто забувати, що в тюрмах перебували не тільки злочинці та підозрювані, але й боржники, хворі, яких надсилали до тюремної лікарні, іноді, рекрути тощо. Тобто, варто погодитись з зауваженням Б. Міронова, що дані про злочинність до 1917 р. слід розглядати радше як певний орієнтир для розуміння динаміки злочинності та не висувати до подібних досліджень «непомірних вимог» щодо точності (Міронов, 2000, с. 79).

У загальноімперських звітах Товариства піклувального про тюрми з 1836 р. злочини поділяли на сім видів: проти віри, проти уряду, проти службових обов'язків, проти безпеки життя і особистих прав, проти уставів про повинності, державного управління і благоустрою, проти прав власності та «різні вини» (Отчетъ о дѣйствіяхъ..., 1837, с. 349). Нами було проаналізовані дані звітів Товариства піклувального за 1836, 1838, 1840, 1842-1849 рр. Інформація у них, з різних причин, інколи, не співпадають з тими, що містяться в матеріалах до звітів Одеського комітету. Головні причини такої ситуації пояснюються різницею форм обліку даних, різницею в номенклатурі злочинів, ігноруванні в звітах Товариства багатьох категорій ув'язнених, які вказувалися Одеським комітетом. Однак, саме це джерело дозволить розглянути відмінності між структурою ув'язнених Херсонського і Одеського тюремних замків і порівняти структуру ув'язнених губернії з іншими регіонами.

Херсонським і Одеським тюремними комітетами відзначалося, що однією з найбільш чисельних категорій в'язнів були жебраки та волоцюги – 3 954 особи в Одесі (27,4% від загальної кількості в'язнів в Одесі) та 2 893 в Херсоні (28,5% від загальної кількості в'язнів у Херсоні) за 1836-1849 рр. Однак, для Херсону ця частка лише приблизна, позаяк за 1840, 1843 та 1849 рр. до Санкт-Петербургу не надійшли звіти від місцевого Піклувального комітету і кількість утриманих за ці роки в Херсонському тюремному замку невідома. В середньому ж за рік до в'язниць потрапляло 395 волоцюг в Одесі (30% від середньої чисельності арештантів за рік) та 355 в Херсоні (28%).

Волоцюги залишалися доволі традиційною проблемою в регіоні. Їх велика чисельність стала однією з причин утворення в регіоні арештантських рот, які наповнювалися в тому числі і волоцюгами (Короткий, 2021, с. 79). До таких міст як Херсон та Одеса вони йшли з двох головних, на нашу думку, причин. По-перше, в містах було найлегше записатись до податних категорій, про що свідчить те, що в першій третині XIX ст. безгласні склали

76,96% нових міщан (Кабузан, 1976, с. 198). По-друге, великі міста губернії були привабливими для тих, хто волів заробляти на життя жебрацтвом. А. Скальковський у своєму описі Одеського градоначальства згадує, що кожного року в період свят Одеса наповнювалася по меншій мірі 500 жебраками, які могли заробити до 3 руб. асигнаціями в день (Скальковський, 1846, с. 429). Поза цим, південні губернії були привабливими для волоцюг через відносну легкість заробітку та дешеві харчі (Захарієвич, 1853, с. 250).

Помітний стрибок у чисельності затриманих волоцюг та жебраків маємо за 1842 рік в обох тюремних замках – 618 в Одесі і 820 в Херсоні (Отчетъ о положеніи..., 1843, с. 41–43). Це може пояснюватися створенням нової арештантської роти в Одесі в 1841 р. (ПСЗРИ, Собр. 2, №14472), яку необхідно було наповнити новими арештантами, здатними працювати.

Порівнюючи кількість ув'язнених волоцюг та жебраків в Одесі та Херсоні з містами в інших губерніях, варто відмітити, що Одеса була лідером у період 1838-1849 рр. за кількістю в'язнів цієї категорії (3 857 осіб). Дещо меншою була кількість у Катеринославі та Херсоні (2 374 і 2 332 осіб відповідно). Таким чином, можна стверджувати, що саме Південь України був доволі привабливим для цієї соціальної групи з вищеописаних причин. Що ж стосується частки цих арештантів у середовищі ув'язнених, то в Одесі за цей період вони склали майже третину всіх в'язнів, а в Херсоні та Катеринославі – четверту частину (див. табл. 3). Більше було тільки в Полтаві, де ці в'язні склали 47% від загальної кількості.

Таблиця 3.

Частка найпоширеніших правопорушень в Одеському та Херсонському замках в порівнянні з іншими регіонами в відсотках (1838-1849 рр.) (за матеріалами звітів про діяльність Товариства піклувального про тюрми)

Комітет	Правопорушення							Всього
	За вбивство	За дурну поведінку	За незначні вини	За фальшиві вчинки	За втечі, прострочення паспортів	За крадіжки і шахрайство	За волоцюжництво і жебрацтво	
Одеський	3	1	14	5	8	17	29	67%
Херсонський	1	2	51	4	4	9	25	96%
Катеринославський	2	2	0	3	17	17	26	67%
Сімферопольський	3	1	32	1	29	11	9	86%
Харківський	5	3	5	3	12	28	25	81%
Полтавський	6	2	5	2	5	23	47	90%
Київський	2	3	5	4	44	18	10	86%
Чернігівський	1	1	1	1	38	14	25	81%
Житомирський/ Волинський	1	1	6	2	24	38	14	86%
Подільський	1	0,4	5	8	19	51	4	88,4%

До злочинів, які посягали на існуючу в імперії систему локалізації населення варто також віднести «відсутність дозволів, їх прострочення та втечі». В'язні цієї категорії відрізнялись від волоцюг тим, що їх місце проживання та особистість були відомі завдяки наявним документам або ж свідченням самих арештантів (Уложение..., 1845, с. 489).

В Одесі та Херсоні, згідно до звітів піклувальних комітетів, чисельність та частка арештантів, зарахованих до цієї категорії була значно меншою за волоцюг та жебраків (див. *табл. 3*). Разом з цим, їх кількість та частка в середовищі арештантів була невисокою і в порівнянні з тюрмами в інших губерніях України: в Київській (44% від всіх в'язнів за період 1838-1849 рр.), Чернігівській (38%), Житомирській (24%), Подільській (19%). На нашу думку, це пояснюється тим, що саме у перерахованих губерніях була найбільша нестача землі та з них здійснювався, в тому числі, самовільний рух переселенців на Південь. Той факт, що відносна та абсолютна кількість арештантів цієї категорії в Херсонській губернії була меншою порівняно з іншими губерніями Південної України (29% в Сімферополі та 17% в Катеринославі), свідчить про те, що Херсонська губернія втратила впродовж 1830 – 1840-х рр. свою привабливість для біглих селян. Так, В. Кабузан вказує, що механічний приріст населення в губернії у ці роки значно уповільнився. Найбільша кількість переселенців прямувала до Тираспольського повіту та Одеси, проте серед них майже не було «безгласних людей», що свідчило про те, яку «провідну роль отримав легальний переселенський рух» (Кабузан, 1976, с. 218). Разом з цим, учений зазначає, що головним районом Південної України, до якого переселялись селяни стала Катеринославська губернія (Кабузан, 1976, с. 224). Це може пояснювати той факт, що саме Катеринославський Комітет фіксував найбільшу чисельність біглих та безпаспортних поміж інших тюремних комітетів Південної України – 1 590 осіб за період 1838-1849 рр. (в Одесі за цей період – 1 109, в Херсоні – 376, в Сімферополі – 1 464).

Іншою чисельною категорією в'язнів у тюремних замках Херсонської губернії були в'язні, утримувані за незначні провини (14% в Одесі та 51% в Херсоні за 1838-1849 рр.). Повна назва категорії в звітах Товариства звучала як «За незначні вини та без їх означення». Особливо вирізнявся Херсон, де кількість таких в'язнів склала 4 674 осіб. У цю категорію в звітах Товариства зараховували в'язнів, які перебували в тюрмах через доволі різні правопорушення та можемо зустріти в звітах губернських комітетів: непослух батькам, порушення комендантської години, звідництво, недотримання чистоти в торгових рядах тощо.

Значне збільшення в'язнів цієї категорії спостерігаємо після 1844 р. у трьох портових містах Південної України: Одесі, Сімферополі та Херсоні (Отчетъ о положеніи..., 1845, с. 36–39; Отчетъ о положеніи..., 1846, с. 22–25). Якщо середньорічна кількість цих арештантів за період 1838-1844 рр. в трьох в'язницях складала 99 осіб, то за період 1845-1849 рр. – 515. В 1847 р. чверть всіх в'язнів в імперії цієї категорії знаходилась у Херсоні (Отчетъ о

положенні..., 1847, с. 18–19). Окремо зазначимо, що вивчення цієї проблеми потребує подальших досліджень.

Майнові злочини, як на це вказував Ф. Захарієвич, становили найбільшу частку злочинності в Херсонській губернії (Захарієвич, 1853, с. 255). В звітах Товариства їх поділяли на грабіжництво, підпали та крадіжки і шахрайство. Найчисельнішою серед них була остання категорія. У 1838-1849 рр. в Одеському тюремному замку утримувалося 2 303 арештанта за підозру в крадіжці та шахрайстві, що складало 17% від усіх арештантів в ці роки (див. *табл. 3*). Більше осіб, зарахованих до цієї категорії, перебувало при поліцейських частинах, як про це свідчать звіти Одеського піклувального комітету. В Одеських поліцейських частинах за крадіжку перебувало 2 968 осіб тільки за 1843, 1845, 1847–1848 рр. – 10% від арештантів при поліції за цей період. Підозрюваних у шахрайстві було в рази менше – від 20 чоловік в 1845 р. до 120 в 1847 р. (Держархів Одеської обл. ф. 361, оп. 1, спр. 42, арк. 61–64; спр. 74, арк. 3–5; спр. 102, арк. 10–13; спр. 126, арк. 24–27).

Що ж стосується Херсонського тюремного замку, то кількість крадіїв та шахраїв у ньому за 1838-1849 рр. сягнула 823 особи або 9% від загальної чисельності арештантів (див. *табл. 3*). Водночас, по відношенню до кількості містян показники в Одесі і Херсоні можна співставити (в 1849 р. населення Одеси складало 72 685 осіб, а Херсону – 23 820) (Обозрѣние хода і дѣйствій..., 1849, с. 319–328). Найгірша ж ситуація в сусідніх регіонах була в Кам'янці-Подільському, Полтаві та Житомирі. В останньому на 24 681 населення (Обозрѣние хода і дѣйствій..., 1849, с. 320) припадало в середньому 522 затриманих за крадіжки на рік (в Одесі 245, в Херсоні – 202). Отже, значна кількість крадіїв у тюремному замку Одеси пояснюється, насамперед тим, що це було третє за чисельністю місто в імперії. В цьому випадку, на нашу думку, є цілком слушним зауваження Ф. Захарієвича, що збільшення кількості майнових злочинів часто є лише наслідком стрімкого збільшення населення (Захарієвич, 1853, с. 258).

Наступна поширена категорія в'язнів, що утримувалися в Одесі та Херсоні – це звинувачені в фальшивих діях (особи, які назвалися чужим ім'ям, привласнили знайдені гроші, підробили документи, які засвідчували шлюб тощо). Впродовж зазначеного періоду в тюрмах губернії утримувалося щонайменше 1 021 в'язень цієї категорії – 325 в Херсоні і 646 в Одесі. В Херсоні 1 арештант цієї категорії припадав на 444 жителя міста, що було одним з найвищих показників серед українських міст, з яких до Санкт-Петербургу надходили звіти.

Ув'язнені за «дурну поведінку» не складали в тюремних замках великої частки, порівняно з іншими розглянутими категоріями (див. *табл. 3*). Це пояснюється тим, що «буйство, пияцтво та дурна поведінка» частіше супроводжувалося ув'язненням при поліцейських частинах на короткий термін, про що свідчать статистичні звіти Одеського піклувального при тюрмі комітету. Так, в 1845 р. з 843 в'язнів цієї категорії 792 перебували при поліцейських

кордегардіях, а якщо додати до них ще й тих, кого в звітах Комітету позначили як «за пияцтво та бійку», то кількість таких складає 1 685 осіб (Держархів Одеської обл. ф. 361, оп. 1, спр. 74, арк. 3–5). Загалом же за окреслений період в Одеській та Херсонській тюрмі утримувалося 388 в'язнів, звинувачених у «дурній поведінці» (103 в Херсоні і 285 в Одесі).

Наступна категорія арештантів, на якій варто зупинитися – вбивці та підозрювані у вбивстві. Вбивство вважалося найтяжчим злочином серед злочинів проти безпеки життя і особистих прав. В звітах Товариства під категорію вбивства чи підозри в вбивстві підпадали одразу декілька злочинів, які вказувалися в звітах губернських комітетів окремо, а саме: власне вбивство, дітовбивство та «приховування мертвонароджених немовлят». Звіти Одеського комітету дозволяють розглянути арештантів Одеського тюремного замку, зарахованих до категорії «вбивці» диференційовано.

За період 1838-1849 рр. в Одесі та Херсоні утримувалося 458 арештантів, підозрюваних у вбивстві (354 в Одесі та 104 в Херсоні) або 27 осіб на рік (це корелює з підрахунками Ф. Захарієвича, за якими в 1844-1850 рр. в губернії відбувалось в середньому 27 вбивств на рік) (Захарієвич, 1853, с. 253). Одеса, як і в більшості інших злочинів була в цьому лідером серед українських губерній – 35 осіб на рік (14 в Херсоні, 23 в Катеринославі, 22 в Сімферополі, 29 в Харкові, 20 в Києві тощо). Проте, в перерахунку на кількість населення в Одесі один арештант цієї категорії припадав всього на 2 053 жителя, а в Херсоні – на 1 603 (Катеринославі – 414, Сімферополі – 674, Чернігові – 772, Житомирі – 1 338).

Розподіл категорій арештантів за статтю в Одесі в 1842-1851 рр. виглядає наступним чином. Найбільша частка жінок була серед таких категорій арештантів як: ув'язнені за дітовбивство (100%), «приховування мертвонароджених немовлят» (100%), божевільні (100%), підробка шлюбу (73%), блуд (71%), жебрацтво (46%), малолітні та грудні (44%), «фальшиві види» (23%), волоцюжництво (22%), грабіж (20%), вбивство (18%), чії злочини не вказані (17%), використання несправжнього імені (17%), відсутність «видів» (15%), крадіжки (12%), шахрайство (12%). Чисельно ж переважали злочини проти системи локалізації населення – волоцюжництво (554 особи), відсутність «письмових видів» (102 особи) та майнові – крадіжки (194 особи) (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 42, арк. 61–64; спр. 74, арк. 3–5; спр. 102, арк. 10-13; спр. 126, арк. 24–27).

Окрему чисельну групу арештантів складали пересильні. Відповідно до порядку етапування 1822 р. з Одеси та Херсону пересильних відправляли етапом один раз на тиждень (ПСЗРИ, Собр. 1, №29118). З Одеси вони в кількості 12 осіб в супроводі інвалідної команди прямували через Тираспіль до Балги, а звідти до Києва. З Херсону пересильних відправляли переважно до Катеринослава, Єлисаветграда та Одеси.

Інформація про кількість пересильних у Херсоні доволі обмежена, адже в звітах Товариства піклувального є дані тільки за 1836 та 1838 рр., коли в тюремному замку перебувало 764 і 1 057 пересильних відповідно, що склада-

ло 45% і 53% всіх арештантів (Отчетъ о дѣйствіяхъ..., 1837, с. 349; Краткій отчетъ ..., 1839, с. 38–39).

Відносно повне уявлення про кількість пересильних в Одеському тюремному замку за період 1834–1851 рр. можна отримати, використовуючи як звіти Товариства, так і матеріали до звітів Одеського комітету. Останні свідчать, що пересильні утримувалися як в тюремному замку, так і при поліцейських частинах. У середньому ж в Одесі перебувало 1 947 пересильних на рік або в середньому 23% від всіх арештантів. Статевий розподіл серед пересильних виглядав таким чином: 16% жінок проти 84% чоловіків (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 74, арк. 3–5; спр. 102, арк. 10–13; спр. 126, арк. 24–27). Отже, серед пересильних жінок було дещо менше, ніж серед інших арештантів (21,7%). Це було наслідком того, що жінки становили абсолютну меншість серед тих злочинців, які каралися засланням на поселення чи на каторгу.

Проаналізувавши чисельність найпоширеніших категорій в'язнів в Одесі та Херсоні варто акцентувати на загальній кількості арештантів у цих містах. Згідно до проаналізованих звітів 1834–1851 рр. в Одесі за цей період в тюремному замку та при поліцейських частинах утримувалось щонайменше 112 132 в'язня. Кількість арештантів збільшувалась від 3 361 в'язнів в 1834 р. (Краткій отчетъ ..., 1839, с. 38–39) до понад 13 тис. в 1851 р. (Держархів Одеської обл., ф. 361, оп. 1, спр. 126, арк. 24–27). Таким чином, середній темп збільшення в'язнів склав 10%, а Одеса була містом з найбільшою чисельністю арештантів в Україні. Однак, як ми вже бачили, така чисельність арештантів пояснюється не стільки криміногенною ситуацією, скільки чисельністю населення Одеського градоначальства.

Щодо Херсону, то встановити хоча б приблизну чисельність арештантів за період 1836–1849 рр. наразі не є можливо, адже в загальноімперських звітах Товариства піклувального про тюрми не вказувалась кількість арештантів у Херсоні, які утримувались при поліції, найчастіше відсутні дані про кількість пересильних. Якщо ж спиратися на наявні дані про кількість ув'язнених у тюремному замку, то в середньому в ньому перебувало за рік 1 316 осіб, що було не набагато менше за середню кількість ув'язнених в замку Одеси – 1 318. Це були найбільші показники в Південній Україні (зокрема, 1 027 в Катеринославі та 843 в Симферополі).

Висновки. Таким чином, у першій половині XIX ст. Одеса та Херсон були містами, в яких концентрувалась найбільша кількість в'язнів в Південній Україні. Одеса була лідером за кількістю ув'язнених серед всіх дев'яти українських губерній. Упродовж 1830–1840-х рр. відбувалось збільшення в'язнів в тюрмах цих двох міст. Водночас, збільшення відбувалось, насамперед, за рахунок ув'язнених не в тюремних замках, а при поліцейських частинах. На нашу думку, це пояснюється стрімким збільшенням населення міст, що збільшувало злочинність. Тюремні замки постійно були переповнені за рахунок великої кількості пересильних. Разом із цим, у відношенні до кількості містян чисельність арештантів в Одесі та Херсоні не складала виключення щодо українських губерній.

Чоловіків в Одеській тюрмі було більше, ніж жінок. Останніх в тюремному замку була п'ята частина, що було дещо більше за частку арештанток у загальноімперському масштабі. Більшість з арештанток в Одесі були пересильними та утримувались за волоцюжництво та крадіжки – злочини, що складали найчисельніші категорії арештантів в регіоні. Іншими вельми численними категоріями були ув'язнені за незначні провини («дурну поведінку», втечі, прострочення паспортів). Таким чином, більшість арештантів у двох головних тюрмах губернії були ув'язнені за порушення системи локалізації населення та дрібні майнові злочини.

Кількість волоцюг та безпаспортних у Херсоні та Одесі можна пояснити тим, що Південна Україна впродовж 1830–1840-х рр. залишалась місцем, куди прямували переселенці, хоча поступово значення Херсонської губернії в цьому процесі зменшується. Водночас міста Півдня продовжували вабити переселенців відносно спрощеною процедурою запису до податних категорій населення, існуючими можливостями знайти постійну роботу та додатковий заробіток або розчинитися у кримінальному світі.

Список використаних джерел і літератури:

- Державний архів Одеської області.
- Захарієвич, Ф.** (1853). Опыт юридической статистики Новороссійскаго края. *Журнал Министерства внутреннихъ делъ*, (41), 240–267.
- Иениш, А.** (1844). Медико-топографическое описание города Одессы. *Журнал Министерства внутреннихъ делъ*, (6), 83–114.
- Кабузан, В.** (1976). *Заселение Новороссии (Екатеринославской и Херсонской губерний) в XVIII – первой половине XIX века (1719–1858 гг.)*. Москва: Наука, 306 с.
- Короткий, О.** (2021). Арештантські роти на півдні України та імперська колонізація другої чверті XIX ст. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. Серія: Історичні науки, (52), 72–84.
- Кравчук, П.** (2014). Місця ув'язнення у Південній Україні як складова державного господарства: остання чверть XVIII – перша половина XIX століття. *Музейний вісник*, 14, 142–161.
- Краткій отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ за 1838 годъ.* (1839). Санкт-Петербургъ: Въ типографіи отдѣльнаго корпуса внутренней стражи, 68 с.
- Краткій отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ за 1840 годъ.* (1841). Санкт-Петербургъ: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 61 с.
- Миронов, Б.** (2000). *Социальная история России периода империи (XVIII – начало XX в.)* (в 2 т. Т.2). Санкт-Петербург: Дмитрий Буланин, 548 с.
- Новороссійскій Календарь на 1842-й годъ, издаваемый от Ришельевского лицея.* (1841). Одесса: Въ городской типографіи, 356 с.
- Обозръніе хода і дѣйствій холерной эпидеміи въ Россіи, въ теченіе 1848 года. (1849). *Журналь Министерства внутреннихъ дѣлъ*, (9), 315–336.
- Отчетъ о дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ за 1834 годъ. (1835). *Журналь Министерства внутреннихъ дѣлъ*, (6), 450–466.

Отчетъ о дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ за 1836 годъ. (1837). *Журналъ Министерства внутреннихъ дѣлъ*, (5), 177–207, 350.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1842 годъ. (1843). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 81 с.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1843 годъ. (1844). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 79 с.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1844 годъ. (1845). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 86 с.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1845 годъ. (1846). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 74 с.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1846 годъ. (1847). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 43 с.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1847 годъ. (1848). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 43 с.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1848 годъ. (1849). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 49 с.

Отчетъ о положеніи и дѣйствіяхъ Общества попечительнаго о тюрьмахъ, поднесенный Государю императору, за 1849 годъ. (1850). Санкт-Петербург: Въ типографіи III отдѣлення собственной Е. И. В. канцеляріи, 49 с.

Полное собраніе законовъ Россійской имперіи. Собраніе первое. (Т.1-45). (1830). Санкт-Петербург: Типографія II Отдѣлення Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи.

Полное собраніе законовъ Россійской имперіи. Собраніе второе. (Т.1-55). (1830-1884). Санкт-Петербург: Типографія II Отдѣлення Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи.

Сибилева, А. (2013). Организация лечения арестантов в тюрьмах Таврической губернии в XIX в. *Ученые записки Таврическаго національнаго университета им. В. И. Вернадскаго*, 2-1 (Ч.1), 116–125.

Скальковский, А. (1846). Одесское градоначальство, въ началѣ 1846 года. *Журналъ Министерства внутреннихъ дѣлъ*, (14), 413–442

Уложеніе о наказаніяхъ уголовныхъ и исправительныхъ. (1845). Типографія II Отдѣлення Собственной Его Императорскаго Величества Канцеляріи, 915 с.

Юраш, Є. (2021). Одеський комітет докт. філософ.: 032 – Історія та археологія. Одеса, 212 с.

Ignatieff, M. (1981). *State, Civil Society, and Total Institutions: A Critique of Recent Social Histories of Punishment. Crime and Justice. Chicago: The University of Chicago Press*, (3), 153–192.

References:

Derzhavnyy arkhiv Odes'koy oblasti [State archive of Odesa region]. [in Russian].

Zaharievich, F. (1853). Опытъ juridicheskoy statistiki Novorossiyskago kraya [Experience of legal statistics of the Novorossiysk region]. *Zhurnal Ministerstva vnutrennih del*, (41), 240–267. [in Russian].

Ienish, A. (1844). Mediko-topograficheskoe opisanie goroda Odessy [Medical topographic description of the city of Odessa]. *Zhurnal Ministerstva vnutrennih del*, (6), 83–114. [in Russian].

Kabuzan, V. (1976). *Zaselenie Novorossii (Ekaterinoslavskoj i Hersonskoj gubernij) v XVIII – pervoj polovine XIX veka (1719-1858 gg.)* [Settlement of Novorossia (Ekaterinoslav and Kherson provinces) in the 18th – first half of the 19th century (1719-1858)]. Moskva: Nauka, 306 s. [in Russian].

Korotkyi, O. (2021). Areshtantski roty na pivdni Ukrainy ta imperska kolonizatsiia druhoi chverti XIX st. [Arrest companies in the south of Ukraine and imperial colonization of the second quarter of the 19th century]. *Naukovyi visnyk Izmail'skoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu*. Seria: Istorychni nauky, (52), 72–84. [in Ukrainian].

Kravchuk, P. (2014). Mistsia uviaznennia u Pivdennii Ukraini yak skladova derzhavnoho hospodarstva: ostannia chvert XVIII – persha polovyna XIX stolittia [Prisons in Southern Ukraine as a component of the state economy: the last quarter of the 18th – the first half of the 19th century]. *Muzeinyi visnyk*, 14, 142–161. [in Ukrainian].

Kratkij otchet o polozenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyurmah za 1838 god [A Brief Report on the Status and Actions of the Society for the Trustee of Prisons, 1838]. (1839). Sankt-Peterburg: V tipografii otdelnago korpusa vnutrennej strazhi, 68 s. [in Russian].

Kratkij otchet o polozenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah za 1840 god [A Brief Account of the Status and Actions of the Society for the Trustee of Prisons, 1840]. (1841). Sankt-Peterburg: V tipografii III otdeeleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 61 s. [in Russian].

Mironov, B. (2000). *Socialnaya istoriya Rossii perioda imperii (XVIII – nachalo XIX v.)* [Social history of Russia in the period of the empire (XVIII – early XX century)] (v 2 t., Vol.2). Sankt-Peterburg: Dmitrij Bulanin, 548 s. [in Russian].

Novorossijskij Kalendar' na 1842-j god, izdavaemyj ot Rishel'evskago liceya [Novorossiysk Calendar for 1842, published by the Richelieu Lyceum]. (1841). Odessa: V gorodskoj tipografii, 356 s. [in Russian].

Obozrenie hoda i dejstvij holernoj epidemii v Rossii, v techenie 1848 goda [Review of the course and actions of the cholera epidemic in Russia, during 1848]. (1849). *Zhurnal Ministerstva vnutrennih del*, (9), 315–336. [in Russian].

Otchet o dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah za 1834 god [Report on the activities of the Society for the Trustee of Prisons for 1834]. (1835). *Zhurnal Ministerstva vnutrennih del*, (6), 450-466. [in Russian].

Otchet o dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah za 1836 god [Report on the activities of the Society for the Trustee of Prisons for 1836]. (1837). *Zhurnal Ministerstva vnutrennih del*, (5), 177–207, 350. [in Russian].

Otchet o polozenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1842 god [Report on the situation and actions of the Society for the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1842]. (1843). Sankt-Peterburg: V tipografii III otdeeleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 81 s. [in Russian].

Otchet o polozenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1843 god [Report on the situation and actions of the Society for the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1843]. (1844). Sankt-Peterburg: V tipografii III otdeeleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 79 s. [in Russian].

Otchet o polozenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1844 god [Report on the situation and actions of the Society for

the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1844]. (1845). Sankt-Peterburg: V tipografii III otděleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 86 s. [in Russian].

Otchet o položenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1845 god [Report on the situation and actions of the Society for the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1845]. (1846). Sankt-Peterburg: V tipografii III otdeleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 74 s. [in Russian].

Otchet o položenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1846 god [Report on the situation and actions of the Society for the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1846]. (1847). Sankt-Peterburg: V tipografii III otdeleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 43 s. [in Russian].

Otchet o položenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1847 god [Report on the situation and actions of the Society for the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1847]. (1848). Sankt-Peterburg: V tipografii III otdeleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 43 s. [in Russian].

Otchet o položenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1848 god [Report on the situation and actions of the Society for the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1848]. (1849). Sankt-Peterburg: V tipografii III otdeleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 49 s. [in Russian].

Otchet o položenii i dejstviyah Obshchestva popechitel'nago o tyur'mah, podnesennyj Gosudaryu imperatoru, za 1849 god [Report on the situation and actions of the Society for the Guardianship of Prisons, presented to the Sovereign Emperor, for 1849]. (1850). Sankt-Peterburg: V tipografii III otděleniya sobstvennoj E. I. V. kancelyarii, 49 s. [in Russian].

Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii. Sobranie pervoe [Complete collection of laws of the Russian Empire. Meeting one]. (Vol.1-45). (1830). SanktPeterburg: Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoj Ego Imperatorskogo Velichestva Kancelyarii. [in Russian].

Polnoe sobranie zakonov Rossijskoj imperii. Sobranie vtoroe [Complete collection of laws of the Russian Empire. Second meeting]. (Vol.1-55). (1830-1884). SanktPeterburg: Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoj Ego Imperatorskogo Velichestva Kancelyarii. [in Russian].

Sibileva, A. (2013). Organizaciya lecheniya arestantov v tyur'mah Tavricheskoj gubernii v XIX v. [Organization of the treatment of prisoners in the prisons of the Taurida province in the 19th century.]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo nacional'nogo universiteta im. V. I. Vernadskogo*, 2-1 (Ch.1), 116–125. [in Russian].

Skal'kovskij, A. (1846). Odesskoe gradonachal'stvo, v nachale 1846 goda [Odessa city administration, at the beginning of 1846]. *Zhurnal Ministerstva vnutrennih del*, (14), 413–442. [in Russian].

Ulozhenie o nakazaniyah ugovolnyh i ispravitel'nyh [Code of Criminal and Correctional Punishments]. (1845). Tipografiya II Otdeleniya Sobstvennoj Ego Imperatorskogo Velichestva Kancelyarii, 915 s. [in Russian].

Yurash, Ye. (2021). *Odeskyi komitet pikluvalnoho tovarystva pro viaznytsi: formuvannia, sklad, diialnist* [Odesa Committee of the Care Society for Prisons: formation, composition, activities] (*Candidate's thesis*). Odesa, 212 s. [in Ukrainian].

Ignatieff, M. (1981). State, Civil Society, and Total Institutions: A Critique of Recent Social Histories of Punishment. *Crime and Justice. Chicago: The University of Chicago Press*, (3), 153–192. [in English].

Отримано: 01.09.2022